

REFLECTIENOTA ALDEN-BIESEN GROEP AUGUSTUS 2020

Voorliggende nota is het resultaat van **twee reflectiemomenten in Alden-Biesen**; van 13 tot 15 en van 22 tot 24 juli 2020. Op vraag van Vlaams Minister-president Jan Jambon kwamen wij, dertien kunstenaars, kunstwerkers en experts¹ uit het Vlaamse kunstenlandschap, samen om te reflecteren over een **Principesnota**, opgesteld door de administratie Cultuur en het kabinet van de minister. Deze nota moet dienen als **basis voor een wijziging van het Kunstendecreet**. Dat Kunstendecreet dateert van 2004, werd grondig herschreven in 2013 en werd opnieuw gewijzigd in 2018.

Onze nota valt uiteen in twee delen: een algemene beschouwing die het kader schetst van waaruit wij hebben nagedacht over het kunstenveld en -beleid en die onze belangrijkste **bezwaren en suggesties samenvat**; en een **uitvoerige bijlage** met gedetailleerde feedback per voorgesteld principe.

¹ Haider Al-Timimi, Tom Bonte, Yasmina Boudia, Joost Fonteyne, Lisbeth Gruwez, Marie Logie, Gorges Ocloo, Louise Osieka, Annick Schramme, Frederik Styns, Hannah Thijs, Esther Ursem en Adinda Van Geystelen

ALGEMENE BESCHOUWING

De **Strategische Visienota Kunsten** van de minister biedt antwoorden op vele verzuchtingen in het veld: de nood aan landschapszorg, de precaire situatie van kunstenaars, de aandacht voor *fair practices* en *good governance*, enzovoort. Ook de **Princiepsnota** introduceert een aantal zaken waarachter wij kunnen staan: de aandacht voor landschapszorg, de opwaardering van de Dynamische Ruimte, de aandacht voor de situatie van de individuele kunstenaar, voor *good governance* en *fair practices*, de disciplinaire commissies met eigen budgetten, het diversifiëren van subsidie-instrumenten zoals werkverblijven, de beurzen en de initiatieven rond internationalisering.

Desalniettemin zien wij ook een aantal mogelijke valkuilen, die wij situeren op **drie domeinen**: 1. de interne evenwichten binnen het kunstenveld, 2. de verhouding tussen het kunstenveld en de wereld en 3. de beslissings-procedures zelf.

1. De fragiele evenwichten binnen het kunstenveld

Onwenselijke verkaveling

De sterkte van ons kunstenveld ligt in de **som van haar delen** en in de manier waarop die op elkaar inhaken. Elke speler, groot of klein, heeft zijn noodzakelijke plaats in dit ecosysteem, en de **onderlinge wisselwerking** is cruciaal voor de **dynamiek** binnen het geheel.

In de **Princiepsnota** worden drie 'ruimtes' gedefinieerd: de Dynamische Ruimte, het Brede Veld en de Kerninstellingen. Zowel de toegenomen **kloof** tussen de **structurele werkingen en de projecten** als het installeren van de nieuwe categorie **Kerninstellingen** dreigt de huidige eenheid binnen het systeem op te breken en te leiden tot een sterke '**verkaveling**' van het landschap. Dergelijke opdelingen van het veld dreigen een negatieve impact te hebben op de interne dynamiek, de samenwerking, de solidariteit en zelfs het vertrouwen tussen spelers. Ze leiden tot het ontstaan van "eilanden" daar waar er één sterk continent zou moeten zijn. Het feit dat de Princiepsnota amper naar de Kunstinstellingen verwijst is hiervoor tekenend. Het resultaat van dit soort evoluties: minder efficiëntie, minder wendbaarheid en minder ondersteuning op maat van kunstenaars.

Onduidelijke rol van de Kerninstellingen

De introductie van een nieuwe categorie — die van de Kerninstellingen — steunen we niet. De perceptie bestaat dat ze is ontstaan onder politieke druk: als antwoord op een vraag van de stadstheaters naar meer financiële duurzaamheid. Ook in de Principesnota vinden we **geen sterke inhoudelijke argumenten** terug voor de creatie van een nieuwe categorie van spelers. De nota vult de categorie vooral **kwantitatief** in: via een arbitraire instapdrempel op basis van het subsidiebedrag; via een kwantitatieve benadering van geografische spreiding en van decretale functies; enzovoort. Zo'n kwantitatieve benadering raden we af. Een **heldere inhoudelijke omschrijving** lijkt ons daarentegen essentieel om ten gronde over Kerninstellingen te kunnen spreken.

Verkiest het beleid om deze nieuwe groep toch te introduceren, dan pleiten we, opnieuw in het kader van de **fragiele interne evenwichten**, voor een stevige **verankering in het Brede Veld**. Laat de selectie, erkenning, monitoring en *peer-to-peer*-evaluatie van de Kerninstellingen gebeuren door de commissies binnen het Brede Veld, mét duidelijke consequenties. In het geval van een negatieve beoordeling moet een **subsidievermindering** mogelijk zijn.

Onvoldoende flexibiliteit tussen de ruimtes

We pleiten voor voldoende **flexibiliteit tussen de verschillende 'ruimtes'**, iets wat we in de Principesnota niet terugvinden. Het onderscheid tussen een 'dynamisch' veld van projecten en creatie en een 'stabiel' veld van receptieve structuren is vals. Ook is het een hardnekkige misvatting dat artistieke loopbanen van 'klein en dynamisch' naar 'groot en gevestigd' evolueren, om daarna te consolideren. Soms is een maker het meest én het meest efficiënt gebaat bij een **eigen beperkte omkadering, die langetermijnontwikkeling en expertiseopbouw mogelijk maakt**. Andere makers zijn best geholpen door organisaties in het Brede Veld, gespecialiseerd in ontwikkeling. Deze organisaties verrichten achter de schermen cruciaal werk dat niet kan worden overgenomen door niet-gespecialiseerde structuren. De diversifiëring van subsidie-instrumenten binnen de Dynamische Ruimte maakt wel meer maatwerk mogelijk, wat een goede zaak is.

Kunstenaars moeten dus, los van de 'ruimte' waarbinnen ze opereren, kunnen kiezen voor de **organisatievorm die het beste bij hen past**. De terughoudendheid tegenover het ontstaan van nieuwe structuren mag niet ten koste gaan van nieuwe initiatieven: instroom en, indien wenselijk, doorstroom moeten mogelijk blijven. Ook de discussie over **subsidiedaling of uitstroom** mogen we niet uit de weg gaan, willen we van 'landschapszorg' meer maken dan een klinkend principe. Er is nood aan een **kader waarin een begeleide en gefaseerde uitstroom** bespreekbaar wordt, en waarbij men niet automatisch vervalt in een *last in first out*-reflex.

Nood aan brede financiële solidariteit

Als de hertekening van het veld moet worden doorgevoerd binnen de bestaande middelen, dreigt vooral het Brede Veld onder druk te komen. Het Brede Veld is nochtans een cruciaal 'middenveld' binnen het geheel van de sector: daar waar kunstenaars een inspirerende, stabiele thuishaven vinden. We stellen dan ook een **interne financiële solidariteitsslag** voor. Bij aanvang van het nieuwe Kunstendecreet kunnen de Kunstinstellingen een **percentage van hun werkingsmiddelen** (bijvoorbeeld 5%) overdragen naar de enveloppe voor de Dynamische Ruimte. Dat verlicht alvast de druk op andere ruimtes. Daarnaast pleiten we ervoor om **budgettaire verhoudingen of vorken tussen de verschillende ruimtes te bepalen** en ook op langere termijn te respecteren: 10% voor de Dynamische Ruimte is een vaak gehoord voorstel. Indien de **Kerninstellingen integraal blijven deel uitmaken van het Brede Veld**, dan wordt de verwachte budgettaire druk daar beter gespreid.

2. De verhoudingen tussen het kunstenveld en de wereld

Onvoldoende aandacht voor de verhouding met het lokale beleid

Sinds de interne **staats hervorming** zijn de verhoudingen binnen Vlaanderen grondig gewijzigd. De Vlaamse overheid erkent met deze hervorming dat voor bepaalde domeinen, waaronder cultuur, de dynamieken veeleer uitgaan van de **lokale en regionale niveaus**. Kunstenaars en kunstorganisaties werken niet in een ‘Vlaams’ vacuüm maar zijn **ingebed in een lokale realiteit**. In de Principesnota lezen we weinig over die **complementariteit tussen het Vlaamse en het lokale of regionale cultuurbeleid**, dat nochtans steeds belangrijker wordt.

Onvoldoende aandacht voor de maatschappelijke rol van de kunsten

Het Vlaamse kunstenveld werkt niet in het luchtledige; het verhoudt zich voortdurend tot de andere domeinen van de samenleving. We betreuren dan ook dat er in de Principesnota geen opening wordt gemaakt naar mogelijke **verbindingen tussen de kunsten en de samenleving**. We vinden ook geen enkele referentie terug aan de **ecologische uitdagingen** waarvoor we staan, en waarrond de sector al veel inspanningen levert. Maar ook op andere maatschappelijke domeinen **kunnen de kunsten zorgen voor innovatie**. We zijn ervan overtuigd dat er behoefte is aan een **geïntegreerde maatschappelijke kijk** waarbinnen de **grenzen** tussen het kunstenveld en andere domeinen zoals onderwijs, wetenschap en welzijn meer **poreus zijn**.

Nood aan een brede kijk op internationalisering

De principes inzake **internationalisering** worden positief onthaald, maar we willen erop wijzen dat ‘het buitenland’ zich ook in **Vlaanderen en Brussel** bevindt. Deze regio’s vormen een aantrekkingspool voor buitenlandse kunstenaars, die onze kunstenaars op hun beurt stimuleren om zich op internationaal niveau te meten. Een groot deel van ons kunstenveld werkt of kijkt internationaal: niet enkel wat presentatie en uitwisseling betreft maar ook inzake netwerken, artistieke referenties en wederzijdse inspiratie. Ook in het licht van de ecologische uitdagingen waarvoor we staan is het van groot belang onze kijk op internationalisering zo breed mogelijk te houden, en internationale ambities dus niet louter te koppelen aan presentatie of zichtbaarheid.

3. Protocollen, procedures en budget

Landschapszorg als kwalitatieve opdracht voor de afstemmingscommissie

De opdracht tot landschapszorg wordt tot op grote hoogte reeds opgenomen door de **disciplinaire beoordelingscommissies**. Het is positief dat deze commissies voortaan **zicht** hebben op hun **budget**. Daarnaast blijft het cruciaal dat hun enveloppen toereikend zijn. Die garantie wordt in de Principesnota niet gegeven.

We willen benadrukken dat landschapszorg geen kwantitatieve of planmatige maar een **kwalitatieve, overschouwende opdracht** zou moeten zijn. Daarnaast pleiten we voor voldoende aandacht en ruimte voor mogelijk minder zichtbare, maar daarom niet minder belangrijke decretale functies: participatie, ontwikkeling en reflectie.

Met deze invulling van landschapszorg in het achterhoofd staan we positief tegenover de introductie van een **afstemmingscommissie** om accenten aan te brengen over de disciplinaire commissies heen, rekening houdend met de Nota Landschapszorg van de minister en met het oog op het corrigeren van historische onevenwichten. 20% lijkt ons echter te veel als **budgettaire ruimte** voor deze afstemmingscommissie, graag stellen wij **5%** voor.

Essentieel lijkt ons ook de **samenstelling** van deze afstemmingscommissie. Het is belangrijk dat hierin **experten** zetelen met voldoende algemene kennis van het gehele kunstenveld. Zij kunnen worden bijgestaan door de voorzitters van de beoordelingscommissies, die — idealiter zonder stemrecht — bepaalde dossiers kunnen toelichten. Een **politieke vertegenwoordiging** lijkt ons **niet wenselijk**. De adviezen van de afstemmingscommissie gaan naar de minister, die de finale beslissingen neemt.

Nood aan professionele omkadering van de beoordelingscommissies

De nieuwe principes en het strakke budgettaire kader doen vermoeden dat er straks veel **verantwoordelijkheid** op de schouders van de **beoordelingscommissies** komt te liggen. We dringen erop aan dat zij zo goed mogelijk omkaderd en ondersteund worden, professioneel verloond, en dat ze de nodige tijd krijgen om hun belangrijke werk te kunnen verrichten. Goed werkende beoordelingscommissies zijn **fundamenteel voor een fair kunstenveld** met de nodige **rechtszekerheid**. Uit de Principesnota spreekt de wens om de beoordelingsprocedures zo **efficiënt** mogelijk te laten verlopen, maar een zekere **tijd en kost zijn onontbeerlijk**, willen deze commissies hun taak naar behoren kunnen vervullen. In datzelfde verband zijn we geen voorstander van het afschaffen van de repliefase. Al kunnen veel misverstanden vermeden worden via hearings, toch moeten aanvragers de mogelijkheid krijgen te reageren in het geval van aantoonbare fouten bij de lezing en weging van hun dossiers.

Ambities en budget in balans

We willen pleiten voor een **budgettair beleid dat in verhouding staat tot de geformuleerde plannen**. We dringen aan op een **remediëring van het budget** voor de kunsten, zeker in het licht van de ambities die we in de Strategische Visienota Kunsten en in de Principesnota lezen. Laat ons ook niet vergeten dat de sector de voorbije jaren al verschillende **besparingen** heeft moeten ondergaan en momenteel door een ongeziene crisis gaat. De desastreuze impact van de **coronacrisis** op de cultuursector valt nauwelijks te overschatten. De crisis heeft een onmiddellijke impact op de werkgelegenheid binnen de sector. Een **fundamenteel herstelbeleid** zal nodig zijn, dat verder gaat dan een noodfonds dat de eerste schokken opvangt. Daarbij is het cruciaal dat er **voldoende extra middelen** gaan naar de uitvoering van het hernieuwde Kunstendecreet.

TOT SLOT

Als groep staan we unaniem achter deze reflectienota, die binnen een beperkt tijds kader tot stand kwam. Tegelijk zijn we ervan overtuigd dat **grondiger overleg** met een **breder vertegenwoordiging** van onze sector **een must** is. Daarnaast stellen we ons vragen bij de timing: is het raadzaam om het Kunstendecreet precies nu te hervormen, terwijl de coronacrisis ons in het ongewisse laat over de manier waarop het veld er straks zal uitzien?

Daarom moet men onze denkoefening nemen voor wat ze is: een grondig overwogen reflectie, op vraag, over een reeks voorstellen, binnen een opgegeven timing. Deze nota is geen advies *om* het Kunstendecreet aan te passen maar een reflectie over de manier waarop men dit wil gaan doen.

Wij danken de minister en zijn kabinet voor het vertrouwen en zijn graag bereid tot verdere toelichting en verder overleg.